

SZEMLÉLETVÁLTÁS
A TANÁRKÉPZÉSBEN

A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájának Bölcsész Hallgatók Szövetsége 2018. november 9-11. között harmadik alkalommal szervezte meg a KonTra - Konferencia a tanárképzés releváns alapjairól címet viselő szakmai tanácskozását. A kétnapos ülésen a résztvevők közös munkája alapján egy olyan javaslatcsomagot állítottunk össze, amelyre a szakpolitikai döntéshozók mérvadóként tekinthetnek az előttünk álló időszakban. Az új Nemzeti Alaptanterv formálódó végleges anyagához kapcsolódóan az EMMI Felsőoktatásért Felelős Államtitkársága egy új tanárképzési stratégia összeállításán dolgozik. A hallgatói érdekképviseletek véleménye szerint az ötéves évfordulóját ünneplő régi-új osztatlan tanárképzés valóban megérett az újragondolásra és a HÖÖK proaktívan kíván ezen anyaghoz a maga meglátásaival hozzájárulni.

A javaslatcsomag célja kettős: egyfelől a szervezet Jövőkép Programjában azonosított célok a gyakorlati megvalósítás szakaszába lépjenek; másfelől további területeket térképeztünk fel, ahol beavatkozást látunk indokoltnak: a pályaalalmassági vizsgálat rendszerét, a szakmódszertant tanító tanárok, illetve a tudományosan képzett tanárok kérdéskörét, valamint a nemzetközi mobilitási lehetőségek élénkítését vizsgáltuk meg. Ezen kívül három általános javaslatot fogalmaztunk meg a konferencia során, mely a képzés struktúrájával kapcsolatban tesz megállapításokat.

- Javasoljuk, hogy az osztatlan tanárképzést lezáró egyéves összefüggő egyéni szakmai gyakorlat kerüljön beszámításba a tanári életpályamodell gyakornoki szakaszába, így a fiatal pályakezdő pedagógusok motiváltabbak lennének a tanári pálya választásában.
- Javasoljuk, hogy az osztatlan tanárképzés valamint a pedagógus képzési terület szakjain elérhető szolgáltatások (pl. Klebelsberg Képzési Ösztöndíj) egységesen minden szakon elérhetőek legyenek.
- Javasoljuk a rövid tanítási gyakorlat arányos kreditterhelésének meghatározását. A KKK-ban jelenleg szabályozott félévente két kredit nem arányos a rövid tanítási gyakorlatba fektetett munkaórák számával. A hallgatók túlterheltségéből fakadóan a gyakorlatok nem minden esetben töltik be funkciójukat.

PÁLYAALKALMASSÁGI
VIZSGÁLAT

HELYZETKÉP:

A felsőoktatási felvételi eljárásról szóló 423/2012 (XII. 29.) Korm. rendelet 18. § (4) bekezdése szerint a felvételi során a jelentkezőknek kötelezően részt kell vennie a pályaalalmassági vizsgálaton, melyet a hallgató által első helyen megjelölt intézmény folytat le. Jelenleg valamennyi intézményben megegyező alapvető előírások szerint, a vizsgálat több lépcsőből épül fel. A felvételizőnek az elektronikus jelentkezés során mellékelnie kell egy motivációs levelet, majd az intézményben szóbeli elbeszélgetésen vesz részt, ahol egy konkrét nevelési szituáció megoldására is sor kerül. A tanárképzésben résztvevő hallgatók a HÖOK Jövőkép Programja során is jelezték, hogy jelenlegi formájában a pályaalalmassági vizsgálat nem tudja betölteni szerepét, hiszen nem tudja teljeskörűen kiszűrni a pedagógus pályára alkalmatlan jelentkezőket, a későbbiekben ehhez hasonló szűrési lehetőség pedig nincs. A felvételi alkalmassági vizsga jelen keretei között nem ad lehetőséget a jelentkezők valódi szűrésére, a vizsgabizottságok az idő rövidsége miatt csak általános kommunikációs képességek és szubjektív benyomásaik alapján az esetek túlnyomó többségében alkalmassá nyilvánítják a jelentkezőket. Ezt bizonyítja intézményi adatbekéréseink alapján az az információ, hogy az alábbi hat intézmény hat rendes felvételi eljárás alatt az összejelentkezők kevesebb mint 1%-át, összesen 83 főt nyilvánított alkalmatlanná.

NEM ALKALMAS FELVÉTELIZŐK SZÁMA	ELTE	PPKE	DE	SZTE	ME
2013 - 2018	18	13	18	14	1

JAVASLAT:

- Szorgalmazzuk a felvételi eljárásban szereplő pályaalkalmassági vizsgálat jelenlegi rendszerének felülvizsgálatát. Szakemberek bevonásával javasoljuk egy szakértői munkacsoport felállítását, hogy vizsgáljuk meg annak lehetőségét, hogyan lehet hatékony módon átalakítani a meglévő struktúrát. A bizottság munkájába kerüljenek bevonásra olyan különböző oktatási szintekről érkező intézményi szakértők, akik valós gyakorlati tapasztalatokkal rendelkeznek, valamint a HÖÖK érdekképviselői is.
- Javasoljuk, hogy a munkacsoport fogalmazzon meg irányelveket arra, hogy a jelenlegi alkalmassági vizsgálat bizottsági tagjai valódi szakmai véleményeket hozzanak létre az eljárás során.
- Javasoljuk, hogy a munkacsoport vizsgálja meg a tanárképzési KKK módosítását olyan irányban, hogy kerüljön bevezetésre félévente egy tréninghét vagy ennek megfelelő tömbösített kurzusok megtartása a tanárképzésben résztvevő hallgatószámára. Ezen időszakban az intézmények konfliktuskezelési, viselkedéskezelési, logopédiai, retorikai és kommunikációs képességeik fejlesztésére vonatkozó tréningeket hirdetnének meg.
- Javasoljuk a munkacsoport számára, hogy vizsgálja meg annak a lehetőségét, hogy ne csak a képzés eleji pályaalkalmassági vizsgálat megtartására kerüljön sor, hanem a képzés végén, az összefüggő egyéni gyakorlat során egy pályaérettségi vizsgálat kialakítására is kerüljön sor. A pályaérettségi vizsgálaton figyelemmel kísérhető, hogy a tanárjelölt megszerezte-e azokat a pedagógiai és pszichológiai készségeket, amelyek alkalmassá teszik a tanári hivatás tényleges végzésére. Nagymértékben fejlesztendő készségek esetén a tanárjelölt a diplomáját kézhez kapná, de tényleges tanári működési engedélyét a készségek fejlesztéséhez kötnénk.

HALLGATÓI
MOBILITÁS

HELYZETKÉP:

A bolognai oktatási rendszernek köszönhetően létrejött Európában az egyetemi polgárság szabad áramlásának lehetősége a felső- vagy közoktatási intézmény dolgozói, oktatói és legfőképp hallgatói számára. Ezáltal egy széleskörű tapasztalatszerzési és tanulmányi rendszer felé nyitottak a kontinens országai, köztük Magyarország is. A 2013-ban megjelent osztatlan tanárképzésnek több rendszerszintű problémája is adódott, amelyeket az országban található, a képzést nyújtó intézmények már megoldani látszódnak, viszont a bolognai rendszer adta egyik legfontosabb lehetőséget, tehát a más kultúrákban való tanulás, avagy tapasztalatszerzés lehetőségeit az intézmények változó minőségben alakították ki. A törvényi szabályozás hiányosságának következtében intézményenként eltérő módon alakult ki a mobilitást biztosító és szabályozó környezet.

A hallgatói mobilitás tekintetében három fejlesztendő területet különíthetünk el.

Az általános mobilitási kérdések olyan problémákat foglalnak magukba, melyek az ország minden tanárszakos hallgatóját hátrányosan érintik.

Az osztatlan tanárképzések sajátossága, hogy mivel több képzési modult foglalnak magukba, így a tanegységlistákon megjelenő óraterhelés következtében egy külföldi tanulmányút – például Erasmus+ – elvégzése tanulmányi hátrány elszívása nélkül szinte kivitelezhetetlen. A Bolognai rendszer mindemellett nem nyújt lehetőséget az osztatlan tanárszakos hallgatók számára, hogy mindkét moduljukkal pályázhassanak. Ebből kifolyólag külföldi tanulmányút alatt a hallgatók tanulmányi előmenetele egy modulra korlátozódik. Az intézmények eltérő gyakorlatot alakítottak ki, ezért tartjuk szükségesnek egy egységes irányelv megfogalmazását, mely elősegítené a hallgatók könnyebb előrehaladását és egyúttal keretet biztosítana a mobilitás népszerűsítésére.

Az osztatlan tanárszakos hallgatók tanulmányi ügyintézése a beiratkozástól a záróvizsgázásig a hallgató alapkarán zajlik. A hallgatók alapkar szerinti besorolása intézményenként eltérő. Az osztatlan tanárképzésre jelentkezéskor viszont mindig a Tanárképző Központot kell megjelölni, mivel a szakok itt kerülnek meghirdetésre, valamint a későbbiekben itt zajlik a tanárképzés szakmai felügyelete. Ennek ellenére külföldi tanulmányútra a hallgató csak az alapkarjának megfelelő szaktárgyával pályázhat, mely korlátozza a mobilitási lehetőségét, ha vegyes szakpárral rendelkezik.

A KÜLHONI GYAKORLATOK:

Az egységes Kárpát-medencei felsőoktatási tér kialakításához további intézkedések szükségesek, amelyek biztosíthatják, hogy az e területre fordított állami források a lehető leghatékonyabban szolgálják mind a felsőoktatási, mind a nemzetpolitikai célkitűzések megvalósulását. Ahhoz, hogy ezek a törekvések minél nagyobb távlatokban megvalósulhassanak mind a külhoni mind pedig az anyaországi hallgatók számára új lehetőségeket kell biztosítani. Jelenleg nincs lehetőség sem külhoni sem külföldi intézményben végezni a tanítási gyakorlatokat, ami korlátozza a hallgatók lehetőségeit, látókörük szélesítésének potenciálját.

AKCIÓK:

ÁLTALÁNOS MOBILITÁSI KÉRDÉSEK:

- Javasoljuk az egyéni tanulmányi rend alanyijogon történő megítélését minden mobilitásban résztvevő tanár szakos számára. Ha törvényi szabályozás országos szinten biztosítaná a kedvezményes (egyéni) tanulmányi rendet minden osztatlan tanárszakos hallgató számára a külföldi tanulmányiak végzésére szóló időszakra megkönnyítenénk a hallgatók helyzetét, és ami még fontosabb, növelnék a kiutazók számát.
- Kreditelismertetés folyamatának újragondolása: Szükségesnek tartjuk, hogy az intézmények egy központi elv szerint alakítsák ki eljárás rendjüket, melyhez alapul szolgálhat a kreditelismerés intézményi gyakorlata. Gyakran problémát jelent ugyanis, hogy bizonyos kurzusok a külföldi intézményekben sokkal több kreditet érnek, mint a hazai intézményeinkben, például mert az több tárgyat is magába foglalna a helyi tanegységlista alapján. Az egyenlőtlenség kiküszöbölésének érdekében javasoljuk, hogy az intézmények ne tárgy, hanem kredit alapon fogadják be az elvégzett modulokat a kreditátviteli kérelmek 75%-os megfelelésének mintájára.
- Javasoljuk, hogy a Tanárképző Központok legyenek a közvetítő intézményei a tanárképzésben résztvevő hallgatók mobilitási programjában. Az intézményeknek kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy a mobilitási programok megszervezése és lebonyolítása során maradéktalanul tiszteletben tartják

a minőségügyi követelményeket, és megállapodnak több olyan intézkedés meghozataláról, melyek mennyiségi és minőségi garanciát jelentenek arra, hogy a kérdéses mobilitási programok magas színvonalat képviselnek, és széles körben hatnak majd. Erasmus+ Intézményközi megállapodást például két vagy több felsőoktatási intézmény köthet egymással annak érdekében, hogy megnyissák az utat az intézmények közötti hallgatói és munkatársi csere előtt. Ha a Tanárképző Központok részt vennének a mobilitási programok szervezésében, lehetővé válna, hogy olyan hallgatók is választhassanak, melyik szaktárgyukkal szeretnék pályázni, akik két karhoz tartoznak.

GYAKORLATOK KÜLFÖLDI VÉGZÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI:

- A pedagógusképzés minőségének javítása stratégiai jelentőségű ezért minden építő, a rendszert támogató javaslatot fel kell dolgozni. Éppen ezért javasoljuk az osztatlan tanárképzésben résztvevő hallgatók számára a mobilitási lehetőségek kiterjesztését a szakmai gyakorlatok elvégzésére. Ennek megvalósulására javasoljuk egy új alprogram kidolgozását, ami tartalmazza azokat az irányelveket, amelyek mentén az intézmények kialakíthatják saját gyakorlatukat. A gyakorlatokat kísérő szemináriumok teljesítésére megoldást biztosíthatnának a XXI. századi digitális forradalom vívmányai.
- Javasoljuk a partnerintézményi háló kibővítését gimnáziumi kapcsolatokkal a gyakorlatok külföldi elvégzésének elősegítésére. Tekintve, hogy az intézmények partner viszonyban állnak a gyakorlatok helyéül szolgáló középiskolákkal és gimnáziumokkal, javasoljuk, hogy az ő partnerintézményi hálójukat alapul véve kezdődjenek meg a külföldi gyakorlati helyek feltérképezése.
- Javasoljuk, hogy amennyiben valaki részt vesz az Erasmus+ diplomaszerezést követő szakmai gyakorlatán az kapjon kedvezményt a Klebelsberg Képzési Ösztöndíjprogram azon kötelezettsége alól, miszerint az oklevél megszerzést követően a végzettségének, szakképzettségének megfelelő főállású foglalkoztatásra irányuló jogviszonyt létesít. Ennek értelmében kapjon lehetőséget a kötelezettségének későbbi teljesítésére. Javasoljuk továbbá, hogy a program keretén belül elvégzett szakmai gyakorlat beleszámítson az életpályamodell gyakornoki éveibe.

KÜLHONI LEHETŐSÉGEK KITERJESZTÉSE:

- A külhoni lehetőségek kiterjesztése mind külhoni mind az anyaországi hallgatókat érinti. Javasoljuk, hogy az állam erős szerepvállalásával a meglévő külhoni intézmények és kapcsolatokon keresztül legyen biztosított a tanítási gyakorlatok külhoni teljesítésének lehetősége. A program pilot verzióját megvalósíthatónak látjuk az ötven órás közösségi pedagógiai gyakorlatok során. Az intézményi partnerszervezeti hálózatokat a Tanárképző Központok fogják össze, így ezen programok koordinálását is megfelelően tudnák biztosítani.

A SZAKMÓDSZERTANT OKTATÓ
TANÁROK KÉRDÉSEKÖRE

HELYZETKÉP:

A szakmódszertan (szakdidaktika, tantárgy pedagógia, szakmethodika) Zrinszky László nevelésfilozófus megfogalmazása alapján „egyfelől határtudomány (szubdiszciplína) a szaktudomány és a pedagógia határán helyezkedik el, másfelől az empirikus, illetve praktikus felosztás szerint praktikus diszciplína.” A hallgatói oldalról megközelítve ez a leírás teljességtérben lefedi a 2013-ban bevezetett osztatlan tanárképzésben rendszeresen visszatérő problémák forrását. A szakmódszertani képzés – mely 283/2012-es valamint a 8/2013-as kormányrendelettel legalább 12 kredit értékben a tanárképzés fontos pillérévé vált – megvalósítása intézményenként esetleges formában történik meg. Egyes felsőoktatási intézményekben a neveléstudományokkal foglalkozó intézetek, tanszékek gondozzák ezen tárgyakat és az általános pedagógiai kompetenciák elsajátítása kerül a fókuszba, míg máshol a szaktanszékeken megtalálható egyetlen e szakterületen járatos oktató foglalkozik az akár száz főt meghaladó évfolyamokkal is.

A szakmódszertan körül kialakult problémákat a Magyar Tudományos Akadémia is észlelte. 2016-ban az MTA szakmódszertani pályázatán 19 műhely támogatását vállalta a szervezet. Az Akadémia négy éven keresztül olyan kutatásokat támogat, amelyek komplex tanítási módszereket alapoznak meg. A pályázati keret összege évente 200 millió forint. Patkós András, a Szakmódszertani Programtanács vezetője, a beszámolók szerint úgy fogalmazott, hogy a program célja a magyar szakemberek jelenlétének megerősítése a szakmódszertan nemzetközi tudományos fórumain, valamint a szakmódszertani kutatás elismertségének javítása a hazai kutatótársadalomban, így az MTA köztestületében is. Beszélhetünk jelenleg tehát egyfelől renoméproblémákról, másrészt a tudományterület határterület mivolta miatti bizonytalanságokból és hiányzó szakmai tudásról.

A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája pozitívan értékeli a 2011. évi CCIV. törvény (A nemzeti felsőoktatásról) 2018. évi módosítását, miszerint a 34§ (3)-ban nevesítve lett a pedagógusképzésben foglalkoztatott, úgynevezett szakmódszertant oktató tanár. Véleményünk szerint a módosítás eredményeképp létrejövő új típusú státusszal megindulhat az eddig hiányosan meghatározott kérdéskör rendezése.

JAVASLAT:

A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájának tanárképzési munkacsoportja már 2016-ban észlelte ezeket a problémákat és igyekezett javaslatot megfogalmazni ennek megoldására: integrálni szükséges a posztgraduális doktori iskolák programjaiba a szakmódszertan tudományterületét. Elképzelésünk szerint a diszciplináris doktori iskolák meglévő struktúráját nem alakítanánk át, hiszen ez az új képzési lehetőség, csak alternatívaként épülne be a már bevett szaktudományos téma hirdetések mellett, azon tanárképzést elvégzett hallgatók számára, akik a szakmódszertan iránt érdeklődnek. A meglévő szakmai programok mellett olyan szakmódszertani doktori iskolai alprogramok indításának gondolatát vetnénk fel, melyeket a szaktanszékek gondoznának és emellett a meglévő neveléstudományi szakemberállomány is bekapcsolódna az oktatási tevékenységbe. Ez egyfelől biztosítaná a tanárképzésben végzett hallgatók útját a PhD képzésbe abban az esetben is, ha nem szeretnék elszakadni a pedagógiai kultúra gyakorlásától. Másrészt a végzett doktorok képesek lennének azt a neveléstudományi szemléletet a szaktanszékek felé képviselni, mely – a tanárképzés egyre növekvő jelentősége mellett – véleményünk szerint jelenleg nem kellően hangsúlyos. Mindezek mellett a szakmódszertani végzettségű szakemberek képesek lennének a felmerülő szakmódszertannal foglalkozó oktató hiányt mérsékelni. E javaslat biztosítaná a szűken vett szaktudományok és a neveléstudományok közti határterület műveléséhez szükséges szakmai kompetenciák meglétét a képzésben, erősítené mind az interdiszciplináris jellegű tudományművelést, mind pedig a köznevelés és a felsőoktatás kapcsolatát.

Az általunk javasolt doktori alprogram tovább két pozitív hozadékot tudhat magáénak: Egyfelől a képzést elvégzők a tudományosan is képzett általános- vagy középiskolai tanárok körét növelnék, másfelől a szakmódszertani doktori képzés megfelelő motivációt jelenthetne a kiemelkedően tehetséges tanárok pályán tartására, illetve kimagasló szakmódszertani tudásuk, jó gyakorlataik a tanárképzésbe történő visszaforgatására. Az általunk javasolt szakmódszertani posztgraduális doktori képzés során a tanegységeket oktatók egyrészt a diszciplináris doktori iskola szakemberei közül kerülnének ki, mellettük azonban mind az adott intézmény tanárképzéssel foglalkozó szervezeti egységének (tanszék, intézet, tanárképző központ) munkatársai, mind a köznevelési szintereken aktívan résztvevő, az intézménnyel kapcsolatban álló mentortanárok szerepet vállalnának.

A képzés szerkezetét illetően három fő összetevőt tartunk elengedhetetlennek:

- Szakdidaktikai tanegységek, elméleti és gyakorlati részekre osztva, a szakmódszertant oktató tanárok, illetve a mentortanárok bevonásával.
- Szaktudományos tanegységek, ezzel kiemelve a képzés nem egyoldalúan neveléstudományi mivoltát.
- A tanárképzésben megszerezhető pedagógiai-pszichológiai tudáson túlmutató neveléstudományi tárgyú tanegységek, kiemelt jelentőséget tulajdonítva az IKT eszközök és az ezek használatához szükséges kompetenciák megszerzésére.
- Javasoljuk továbbá, hogy a szakmódszertani doktori képzés során a PhD hallgatónak lehetősége nyíljon, a képzésbe integrált módon, megszereznie a mentorpedagógus szakvizsgát. Ezzel elősegítve, a szakmódszertani terén magasan képzett tanár számára a tanárképzésbe történő gördülékeny belépését.

A javaslatunkban kifejtett szakmódszertani doktori alprogram elindításának lehetősége több szinten gyakorolna jótékony hatást a tanárképzésre. A tanárképzést végző felsőoktatási intézmények oldaláról tisztázásra kerülne a szakmódszertant oktató tanárok, a szervezeti felépítésben elfoglalt helye, illetve pontos feladatköre. A köznevelési szintekre szakmódszertan terén magasan képzett tanárok lépnének be, képviselve a korszerű nevelő-oktató elveket. A tanárképzésben résztvevő hallgatók számára pedig egy a tudományos és a tanári életpályát ötvöző alternatíva nyílhatna meg.